

דבר ה' זו הלכה (שבת קל"ח): הלכה שבועית בנושאים אקטואליים

**המתנה או ברכה לבטלה, מה עדיף? דין סתימות, כתר וגשר לעניין בשו
בחלב.**

1. כתב בשדי חמד (אסיפת דינים, מערכת בשר בחלב סי' יב), "אם אחר שאכל בשר ועברו כמו ד' שעות בימות החורף, שכח ובירך על גבינה קשה וזכר קודם שאכלו בעודו בפיו, מותר לבלוע מעט כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה דהא לדעת הפר"ח בימות החורף סגי בד' שעות. ועם שהאחרונים הלעיגו על מי שרצה לפסוק בזה כפר"ח, מכל מקום בנדון דידן כולי עלמא מודו כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה. כך כתב הרב זכור לאברהם בדף קפח ע"ב, שעשה כן בדידיה, דהכי הוא עובדא, כיעי"ש.

ומספקא לי בכוונתו אם הוא באופן דליכא למ"ד דשרי (דתכף לאכילת בשר שכח ובירך על גבינה קשה) אם גם בזה מתיר משום שלא תהיה ברכתו לבטלה (אלא דעובדא דידיה הכי הוה), או דילמא בכי האי גוונא מודה דאסור לו לאכול ולא יחוש לברכה לבטלה?

וצד זה נראה יותר בדעתו, שהרי הוא עצמו בחא"ח במערכת תענית דף קנו ע"ב, הביא מחלוקת הפוסקים במי ששרוי בתענית ושכח ובירך על האוכל וזכר טרם שאכלו, דיש סוברים דיאכל מעט משום הברכה ולא יאבד בזה תעניתו, ויש סוברים דלא יאכל כלל ולא יחוש לברכה שתעשה לבטלה ממילא. ומתבאר שם דכן דעת רבני האחרונים.

והוא הדין לנידון זה, יש לומר דאסור לו לאכול ולא יחוש על שתהיה ברכתו לבטלה. ועי' מש"כ בספר מכתב לחזקיהו בחלק התשובות סי' ה לענין נודר אהא בתענית עד שאשנה פרק זה ושכח ובירך על האוכל טרם שלמד, הן לו הובא שם דברי רבני האחרונים לדעת מה יעשה ישראל, ומתבאר דדעת הסוברים שלא יאכל עד שישה, דמוטב שיעבור על איסור ברכה לבטלה שנעשית מאליה בלי מתכוין ממה שיעבור בקום עשה על נדרו, היא אפילו באיסור דרבנן בעלמא, כמו כן בנידון דידן אין לו לעבור עליו משום חשש שלא תהיה ברכתו לבטלה."

ובשו"ת לבושי מרדכי (יו"ד מה"ת סי' קסז ס"ק א) העלה כדברי השדי חמד, ומסקנתו היא שלא יטעם מהמאכל החלב, אלא יאמר "ברוך שם כבוד וכו'" (עי' שו"ע או"ח סי' ר"ו סע' ו).

2. הגר"ע יוסף זצ"ל ביביע אומר (ח"ב יו"ד סי' ה, וביחווה דעת ח"ד סי' מא) העלה שלא כדבריהם, והעלה דבין בתענית ובין בעניין בשר בחלב, צריך לטעום קצת אם בירך כדי שלא יאמר ברכה לבטלה. וזה לשונו בסיכום דבריו הארוכים:

"זאת תורת העולה שמותר לטעום קצת ממאכלי החלב, בכדי שלא תהיה ברכתו לבטלה. ומכ"ש אם הוא מסופק אם יש תערובת חלב במאכל שבירך עליו. כגון ביסקויט. ואגב אורחין עלה בידינו יד כהה כי המברך על אוכל ביום תענית שיוכל לטעום קצת מפני הברכה. וכ"ש במי שבירך על בשר בשבוע

שחל בו ט"ב, שיש לו לטעום קצת, הואיל ואין איסורו אלא מתורת מנהג. וכל זה כשמברך על מאכל היתר, אבל המברך על מאכל האסור מצד עצמו, אפילו אינו אלא איסור מדרבנן, אינו רשאי לטעום כלום, אלא יאמר בשכמל"ו. כדקי"ל באו"ח (סי' רו) ע"פ הירושלמי. וע"ע בתשו' פנים מאירות ח"ג (סי' ט). ע"ש. והשי"ת יאיר עינינו בתוה"ק אמן".

ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפט) כתב שלאשכנזים הנהגים כדעת רמ"א דעיקר הדין הוא להמתין שעה, ממילא יש להקל במקרה זה, שיאכל ממאכלי החלב בשביל שלא יעבור על איסור ברכה לבטלה, ובתנאי שכבר עברה שעה מאכילת הבשר ושרחץ פיו (וכתב שאם לא רחץ קודם לכן ירחץ עכשיו קודם הטעימה ולא הוי הפסק כיון שהוא לצורך הטעימה).

3. בדרכי תשובה (סי' פט ס"ק יא) כתב:

"וכן כשהייתי בוייען שאלתי לרופא מומחה מהו תוכן השיניים הללו, ואמר לי במסיח לפי תומו שהוא נעשה ממין אחד המובא מאמריקה שטבעו אינו בולע שום בלוע בתוכו, כי כן יסדו הרופאים לעשותן ממין זה דווקא שהוא מהכרח שאם יהיה בהשינים איזה בלוע ממאכל יבוא מזה ענין העיפוש להבולע וכשהוא בפיו יצמיח מזה חולאים שונים לגוף... אבל יש כמה אנשים שיש להם נקבים גדולים בשיניהם והרופא מדביק הנקבים במין דבק ולפעמים הדבק הוא בכמות גדולה יותר מן השן. ועל זה לא ראיתי ולא שמעתי שיזהר שום אדם למנוע שלא לתקן השיניים מחשש תקלה זו שאוכלים בהם פעמים חלב ופעמים בשר ובע"כ שסומכין על היתר זה שהדבק הוא דבר שאינו מקבל שום בלוע לתוכו".

4. בכף החיים (יו"ד סי' פט ס"ק כב), הביא את דברי הדרכי תשובה וכתב עליו:

"ומיהו עיין לקמן סי' קה סע' ב דחום שאין היד סולדת בו, לכולי עלמא אינו מפליט ומבליע, ואם כן זה האוכל ודאי שאינו יכול לאכול דבר שהיד סולדת בו מחמת חומו, ואם כן אפילו אם יהיו השיניים מה שיהיו, אין בולעים ואין פולטים מחמת שאין האוכל יד סולדת בו ואם כן לפום דינא די ברחיצה בין בשר לחלב ובין לפסח".

5. בספר נשמת אברהם (יו"ד סי' פט סע' ב) הביא בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל:

"עיקר הטעם להיתר הוא, שהחום הטבעי שבתוך הפה מקלקל ומפסיד טעם הבלוע וגם לאחר זמן קצר דינו כאינו בן יומו ולכן לא חשו כלל על הטעם הבלוע שבתוך התותבות".